

ПРЕОБРАЖЕННЯ У ГОСПОДІ

II СЕСІЯ СОБОРУ МОНАШЕСТВА УГКЦ
«ПОКЛИКАННЯ І ФОРМАЦІЯ», 2006 р.

Патріярша Комісія у справах монашества УГКЦ

ПРЕОБРАЖЕННЯ У ГОСПОДІ

II СЕСІЯ СОБОРУ
МОНАШЕСТВА УГКЦ
«ПОКЛИКАННЯ І ФОРМАЦІЯ»,
2006 р.

ББК 86.372-6
УДК 271.4-788-732.3
П 48

Матеріали Собору опубліковано завдяки щедрій допомозі організації
КОММУНІКАНТЕС

This publication was made possible through the generous support of
COMMUNICANTES

Художнє оформлення Мар'яни Пелех

*На обкладинці використано ікону ПРЕОБРАЖЕННЯ
Роботи Лева та Петра Скопів
(2003 р., полотно, темпера)*

*Cover page: TRANSFIGURATION ICON
Tempera on canvas by
iconographers Lev and Petro Skop, 2003*

Видавництво спирається на
«Український правопис. Проект найновішої редакції»
Інститут української мови НАН України (1999)

П 48 Преображення у Господі: Матеріали II сесії Собору монашества УГКЦ, 2006 р.: «Покликання і формація». – Львів: Свічадо, 2007. – 192 с.
ISBN 978-966-395-099-0

Видання містить тексти доповідей II сесії Собору монашества УГКЦ на тему «Покликання і формація», що відбулася у Львові 4 – 8 вересня 2006 р. Доповідачі ділилися досвідом вишколення монаших покликань у власних монастирях, розглядали роль настоятеля та духовного проводу у цьому процесі, а також не оминули увагою проблем, що виникають у цій царині спільнотного життя.

Видання призначене для богопосвячених осіб та мирян.

ББК 86.372-6

© Патріярша Комісія
у Справах Монашества УГКЦ, 2007

ISBN 978-966-395-099-0

Єрм. Теодор Мартинюк, студит

Народився 1974 р. у с. Дора біля Яремча на Івано-Франківщині.

У 1989-1993 рр. навчався у Крем'янецькому педагогічному коледжі на факультеті праці і креслення.

У 1993 р. вступив до Святоуспенської Унівської Лаври.

У 1997 р. отримав схиму.

У 1999 р. був рукоположений на диякона і в 2000 р. – на священника.

З 1994 по 2001 рр. студіював у Люблінському Католицькому Університеті.

2001-2003 рр. – економ Унівської Лаври.

2003-2005 рр. – настоятель Михайлівського монастиря у Львові.

Тепер є студентом другого року ліценціату з канонічного права у Папському Східному Інституті.

ЗНАЧЕННЯ І ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОГО ПРОВОДУ У ФОРМУВАННІ МОНАХІВ І МОНАХІНЬ

1. Зміст духовного проводу

Майже двотисячолітній досвід християнського чернецтва показує, що особа, яка вперше переступає поріг монастиря, щоб стати ченцем чи черницею, навіть якщо вже добре ознайомена з правилами і устроєм монастирської спільноти, стає перед зовсім новою і таємничою дійсністю чернечого буття. Така особа подібна до того, хто вперше приїхав до якогось незнамого міста і намагається в ньому знайти необхідний їй будинок.

Уявімо собі, що ми вперше приїхали до Львова. Ми прибули на залізничний вокзал і нам треба потрапити до храму св. Михаїла Святомихайлівського монастиря студійського уставу. Існує кілька способів, щоб туди потрапити. Перший – з допомогою мапи. Другий – завдяки ласкавій допомозі корінного львів'янина, який тисячі разів уже ходив вулицями Львова і бездоганно вказав би нам шлях до визначеного храму. Наше завдання полягатиме в тому, щоб знайти таку людину й уважно вислухати її інструкцію. Наступний варіант – ми знаходимо співпідорожнього, якому якраз у цей час також треба йти до церкви св. Михаїла. Разом із ним сідаємо до трамваю і їдемо, про ніщо не турбуючись. Існує ще один спосіб. Беремо таксі, платимо відповідну суму і – справу залагоджено. Сміливо можемо вибирати будь-який з перелічених варіантів. Ми є вільні у виборі. Однак виникають питання: чи завжди успішно знайдемо храм, який шукаємо? Який спосіб є найнадійніший?

Незнайоме місто – це символ монастиря, а та допомога, яку ми отримуємо в пошуках необхідного об'єкту – це духовний провід. Існують різні погляди на нього серед сучасного чернецтва УГКЦ. Вони дуже подібні до згаданих пошуків храму у Львові. Одні вважають, що існує настільки багато необхідної літератури, так званих мап-провідників чи довідників з чернечого життя, що вистарчить їх добре засвоїти, і мету буде досягнуто. Інші вважають, що такі потрібні якогось досвідченого знавця, який вказав би нам найнадійніший і найкоротший шлях до мети, а отже, навчив би нас правильно

молитися, читати Святе Письмо, розв'язувати свої духовні проблеми тощо. Однак, навчивши цього всього, поділившись свої досвідом і секретами монастирського побуту, чи та особа ще нам потрібна, щоб осягнути бажану мету? Дехто стверджує, що духовний провід полягає у тому, щоб знайти собі приятеля-однодумця, з яким можна було б разом проходити шлях духовного росту. У важких хвилинах приятель не покине, з ним можна ділитися своїми болями і радощами тощо. А може, духовний провід – це цілковите підпорядкування провідникові, адже звільняємо себе від стількох головоломок життя? Ще інші, врешті, кажуть, що єдиним провідником на духовній дорозі є Господь, і тільки Він найкраще може попровадити, а отже, треба слухати тільки Його через глибоку молитву-споглядання, аскезу тощо. Здається, всі зі згаданих поглядів на духовний провід слушні. Однак спробуємо проаналізувати кожен з них зокрема в світлі нашого пошуку Михайлівського храму у Львові.

1. Здається, що у світі існує вже стільки так званої духовної літератури, що нема таких питань, на які не можна було б не знайти відповіді. Досвід отців пустині, Отців Церкви, законодавців монашого життя, повчання, відповіді на запитання, опрацювання сучасних авторів про Ісусову молитву, про споглядання... Можна ще продовжувати перераховувати, але повернімся до реального Львова. Навіть найдосконаліша мапа не може передбачити рішення міської влади про ремонт вулиці Дорошенка чи Площі Ринок. Трамвай, в якого ми так упевнено сіли, повезе нас крутими і вузькими вуличками у невідомому напрямі. По дорозі нам неминуче доведеться просити допомоги у когось, хто добре знає львівські реалії, рішення міської влади та маршрути трамваїв. Бо навіть правильно вибравши число трамвая, ми не доїдемо до потрібної зупинки. Так і у духовному житті замало бути книжним теоретиком і фахівцем від монашої науки. Щоб по дорозі не розгубитися і не заблукати тоді, коли нас спіткають абсолютно непередбачені події, обставини, труднощі, потрібний духовний провідник, який уже ходив і далі продовжує ходити дорогами чернечого покликання. Він остаточно навіть не мусить сам впасти у викопану яму біля Ратуші. Вже сам факт, що він побачив її, чи, може, почув про неї від очевидців, допоможе

йому зробити кілька висновків про те, що трамваї не їдуть постійно усталеним маршрутом, що вночі не варто проходжуватись перед Міською радою, бо можна зламати ногу. Отже, духовний провід таким чином полягав би у правильному виборі аскетичних практик, у вчасному попередженні від ймовірних перешкод, у вказівці, як продовжити боротьбу, коли зазнаємо невдачі.

2. Справді, на залізничному вокзалі ми знайшли львів'янина, який погодився розповісти нам, як заїхати до Михайлівського храму. Все, більше нам ніхто непотрібний. Проте, навіть уже сівши до трамвая, ми не можемо бути певні, що безперешкодно потрапимо до розшукуваного храму. От уявімо собі: у трамваї не оголошували зупинок. Питаємо сусідку по кріслі, де храм св. Михаїла і чуємо вкрай несподівану для нас відповідь: «Та ви не туди їдете, вам треба на Сихів. Там церква св. Михаїла». Немов обліті окропом, вискакуємо з трамвая. Щойно по довгих і виснажливих пошуках ми таки знаходимо наш храм на Винниченка, бо на Сихові парафіяльний храм, а не монастирський.

Вступивши до монастиря, ми потрапляємо в незнане, цікаве і чудесне місто, в якому все і всі нам здаються гарні і щасливі. Так, нам потрібний духовний отець. Знаходимо його, свято і бездоганно слухаємось, але по певному часі вже почуваємось експертами від всіх випадків монашого буття. Духовний провід вже не є потрібний, вже самому можна «плавати» просторами океану чернечих подвигів. Однак надходять труднощі, про які наш колишній духовний отець не говорив. Ми відкриваємо нові проблеми спільноти, не впізнаємо себе, як змінилася наша поведінка тощо. Виглядає, що без додаткової допомоги не обійдемося.

3. Приїхавши до Львова, ми відчуваємо страх перед невідомим містом. Нас мучить питання, чи знайду той храм, який шукаю? Чи не намарне приїхав я до цього міста? І тут раптом натрапляємо на особу, яка каже, що вона має таку саму мету, як і я. Нам по дорозі! Як добре разом з товаришем вирушити невідомими вулицями! Вступивши до монастиря, переживши захоплення, менш-більш ознайомившись зі спільнотою, кандидат, поза сумнівом, переживає більший страх, ніж би опинився у невідомому місті. Вулиці монас-

тиря виглядають ще більш вужчі, крутіші і вибоїсті, ніж львівські бруківки. Як тут потрібний товариш! Знаходжу його, йду разом із ним. Нам по дорозі. Такий погляд на духовний провід, а радше на духовний супровід чи товариство, особливо є поширений у наш час. Здавалось би, що таке розуміння, найбільше відповідає ментальності сучасної людини. Товариш – це хтось рівний мені, він мені не диктує як, коли і що маю робити. Коли захочу, можу з ним порадитися, можу розповісти йому про мої радощі і труднощі. Він не залишить мене в біді, радітиме зі мною та потішить мене в необхідну хвилину. Ідеально. Таким чином можна формуватися у дозрілого ченця чи черниці. Проте, пройшовши чи проїхавши з товаришем певний шлях, завважую, що він розгубився. Виявляється, що й він не знав про ремонтні роботи на Площі Ринок... Успішне віднайдення храму є під загрозою як для мене, так і для нього.

У монастирі шукаємо осіб, які могли б нас зрозуміти: наші переживання, клопоти, болі, образи, щоб могли нам поспівчувати, пожаліти нас. Справді, ми відкриваємо в собі величезну потребу бути сприйнятим ближнім і бути зрозумілим для ближнього. Чи є хтось у монастирі, що може мене розуміти, що може проїнятися моїм болем і тривогою, чи щиро потішитися разом? Товариши, однодумець, одноідейник – вирішенням справи формування особистості в монашому середовищі?

4. Четвертий спосіб віднайдення храму – таксі. На площі перед вокзалом їх десятки. Випереджуючи один одного, таксисти пропонують свої послуги. Серед гамору пропозицій можна вибрати один автомобіль і поїхати, абсолютно не орієнтуючись куди і в якому напрямі. У Львові таксисти знають все, вони «специ». Проте, що будемо робити тоді, коли через хвилину таксист назве таку суму, якої не буде в нашому гаманці!? Або так швидко і «з форсом» провадитиме автомобіль, що нам в очах потемніє?

Здавалось би поняття духовного проводу як цілковитого покладання на провідника є позицією, що прийнятна для монаха найбільше. Чому і з ним виникають проблеми? Проблему породжує наша пасивність. З нашого боку не прикладаємо жодних зусиль ні в пізнанні молитви, ні у вивченні духовного досвіду, ні в праці над

характером тощо. Користуємось такими принципами: мені сказали, за мене вирішили, я зняв зі себе відповідальність за мій духовний розвиток, бо маю духовного отця, «спеца» з духовних питань, який усе знає і все вміє. Він мене правильно сформує. Я повністю довірив йому свою душу і тіло. Здебільшого ми ховаємось за такими словами: «Святий отче, як скажете, так і зроблю. Я ж зрікся своєї волі». Однак, зіткнувшись з недосконалостями нашого провідника, ми часто дуже знеохочуємося у духовній боротьбі.

5. Образ таксі можна використати також у тлумаченні розуміння духовного проводу, як особливого і безпосереднього зв'язку з Господом Богом. Він єдиний і непомильний Пастир, який ніколи не зрадить. Йому можна відважно довірити формування особистості монаха чи монахині. Не потрібно жодних духовних отців. Адже один дає таку пораду, другий – іншу. Вони також люди недосконалі, помиляються, не розуміють тощо. Таким чином – віддаюся на Божу волю, і все. Але чи успішним буде духовне виховання такої особи?

Аналізуючи згадані погляди на духовний провід, ми приходимо до висновку про його важливість на всіх етапах монашого виховання. Він є надійним ефективним способом досягнення поставленої мети у формуванні особистості монаха чи монахині. Від нього великою мірою залежить не тільки виховання одиниці, але й усієї спільноти.

2. Проблеми духовного провідника

Насамперед кілька завваг щодо термінології, яку надалі вживатимемо. Під поняттями «духовний отець», «духовний провідник», «наставник», «духівник», «отець» розуміємо священника, монаха (брата) чи монахиню, які покликані Господом служити своїм співбратом чи сестрам духовним проводом. Натомість під поняттями «духовна дитина», «духовне чадо», «учень (учениця)» розуміємо ченців чи черниць, які керуються духовним проводом своїх духівників.

Ми не будемо говорити про об'єктивні причини проблем духовного проводу такі як, наприклад, молодий вік духівників, брак досвіду, брак досвідчених старців тощо. Бо практично це від нас не

залежить. Проаналізуємо лише ті проблеми, на які ми можемо впливати:

– **Поведінка, яка спонукає до прив'язаності.** Однією з найбільших і найскладніших проблем є така поведінка духовного отця, яка породжує прив'язаність учня до нього. Справді, поведінка духівника може зосереджувати на ньому всю увагу духовної дитини. Прив'язаність починається тоді, коли отець вважає, що він єдиний найкраще знає свою духовну дитину. Першими проявами прив'язаності можуть бути такі слова учня: «Прошу отця, ви вже все про мене знаєте. Ви знаєте мою душу як своїх п'ять пальців. Без вас я – ніщо». Або коли учень робить такий висновок: «Але так як ви, отче, даєте пораду, так ніхто не може мені порадити». Якщо духівник вчасно і правильно не відреагує на такі слова, існує небезпека прив'язаності. Зокрема він мусить добре усвідомлювати, що наставник перебуває зі своїми учнями у духовному союзі, який створюється за посередництвом Ісуса Христа і благодаттю Святого Духа, а не на основі його мудрих порад і вказівок учневі.

– **Виховання до рабського визнання всіх думок.** Духовний отець наказує: «Якщо хочеш, щоб я тобі давав вичерпні поради, ти мусиш мені все про себе розповідати. Я мушу бачити твою душу як на долоні». Не заперечуючи значення щирості і відвертості учня, слід сказати, що духовний отець у жодному випадку не може вимагати одкровенень і не має права втручатися в душу ченця чи черниці. Це може мати різноманітні і часто дуже негативні наслідки для обох сторін. Визнання думок має відбуватися в невимушеній атмосфері. Духовний провідник мусить озброїтися терпеливістю, бо особа, яка просить його духовного проводу, може «відкритися» щойно після кількох розмов.

– **Виникнення конфлікту між духовною дитиною і її настоятелем (настоятелькою).** Такий конфлікт може бути дуже легко спровокований духовним отцем, який дає монахові чи монахині такі поради: «Тобі нема чого слухати свого настоятеля (настоятельку). Він нічого не розуміє у твоєму духовному житті. Це я тебе проваджу, і ти мене слухай». Конфлікт між монахом і настоятелем може виникнути й тоді, коли духівник, цілковито не орієнтуючись у житті

того чи того монастиря, не знаючи його розпорядку, внутрішньої дисципліни, радить для своєї духовної дитини такі духовні практики, які суперечать устрою монастиря або розпорядженням настоятеля (настоятельки). Вкрай негативні наслідки для духовного проводу монаха чи монахині мала б порада духовного отця своїй дитині не слухати настоятеля, особливо, коли йдеться про переведення до того чи того монастиря. Ця проблема є доволі поширена в наших монастирях. Її причина, на мою думку, полягає в тому, що в розмовах з духовним отцем монахи і монахині дуже часто заторкують тему своїх стосунків з настоятелями. Здебільшого жаліються своєму наставнику на своїх настоятелів. Ця ситуація є природня і певною мірою нормальна, щоб монах чи монахиня могли свobodно і щиро про це говорити. Однак вимагає дуже особливої второпности з боку духовного отця. Иноді він, знаючи ситуацію тільки з одного джерела і бажаючи посипвчувати своїй духовній дитині, починає критикувати і оцінювати поведінку настоятеля. Таким чином руйнується не тільки авторитет її конкретного настоятеля, але в ченця чи черниці виховується стереотип «поганого настоятеля» як такого. Завтра буде инший настоятель, і він буде так само сприйнятий і оцінений, як попередній. Так, замість допомоги один духівник може зруйнувати всю спільноту або щонайменше стати причиною непотрібних напружень. Духовний отець радше мусить спрямовувати свого учня до співпраці з його настоятелем, до будування спільноти монастиря. Якщо з настоятелем справді є проблеми, тоді провідник звичайно має підтримати свого учня, але в жодному випадку не сприяти розпаленню або поглибленню конфліктів.

– **Приятельські стосунки з настоятелем (настоятелькою).** Щоб бути добрим провідником, духовний отець певною мірою має бути абсолютно незалежним від будь-яких осіб чи обставин, які негативно впливали б на його служіння. Зрозуміло, якщо духовний провідник має дуже близькі взаємини з настоятелем монастиря, то монахи чи монахині природньо боятимуться виявляти йому свої думки. Якщо духівник справді є близькою особою до настоятеля, то принаймні нехай цього не афішує і демонстративно не підкреслює.

– **Брак молитви за духовну дитину.** Іноді у духовному провіді наставник може зосередити всю свою увагу на пошуку мудрих порад для провадженого чи провадженої ним особи. Він багато читає, вишукує щоразу новіші і, на його думку, ефективніші методи. Проте цілком занедбує найважливіше – молитву за свою духовну дитину. Вона є важливою, тому що в ній духовний отець предстоїть перед Господом як поручитель за свою дитину, як той, який заступається за неї перед Спасителем.

– **Накладання непосильних тягарів або авторитарний підхід.** Духовний провідник, щоб виглядати великим подвижником, зобов'язує свою духовну дитину до важких або складних до виконання покут чи дає правило молитви, яке стає для особи тягарем. Найчастіше це трапляється тому, що духовний отець достеменно не знає щоденного життя і занять своєї духовної дитини. Інколи трапляються випадки, коли початківці-кандидати, які важко працюють на кухні чи виконують інші щоденні заняття, потім повертаються до келії «ледве теплі», а ще мають помолитися визначену отцем кількість молитов чи мають прочитати зо п'ять глав зі Святого Письма тощо. Причиною такого явища може бути або незнання духовного отця або його авторитарний підхід до справи духовного проводу. Останнє Церква ніколи не одобрювала. Ще преп. Пахомій це завважував. Він трактував кадидата-послушника як молоду і ніжну рослину, яку дуже легко зламати. Для духовного отця було б корисно попрацювати разом зі своїми духовними чадами на кухні чи зайнятися з ними чимось іншим, але не один раз, а бодай би тиждень-два!

– **Компанійські стосунки.** Між духовним провідником і провадженою ним особою у стосунках має бути відповідна відстань. Поряд з тим, що іноді довгі роки спільного шляху духовного отця зі своєю дитиною призводять до дуже близьких взаємин, це ще не означає, що вони мусять перерости в панібратські стосунки. Духівник і учень з огляду на успішність духовного проводу не можуть стреміти до створення товариського зв'язку.

– **Приймання подарунків і подяк.** Особа, якій духовний отець допоміг подолати труднощі чи приборкати якусь пристрасть тощо,

почувається зобов'язаною віддячитися за допомогу. Попри це, буде слушно не приймати жодних подарунків від духовних учнів, навіть зі згоди їх настоятелів. На це є певні причини. Подарунок може занадто підкреслити не одну із сторін духовного проводу, а саме значення духовного отця. Навіть не зважаючи до подарунків, духовний отець з часом або до них зникає, або чекає наступного з нагоди іменин, уродин тощо. Тоді це стає проблемою для його духовних чад, які ломлять собі голову, що цього разу подарувати дорогому отцеві, який так невтомно веде їх до Бога? Прикро, що тоді звичайна і щира вдячність матеріалізується в подарунок, замість того, щоб була скерована духовним отцем до Господа. Для духівника особливо шкідливими є публічні подяки і похвали за «добрий» духовний провід. Особливо, коли вони лунають на його адресу дуже часто, то іноді він у них навіть починає вірити, думаючи, що духовний ріст його чад справді є заслугою і плодом його трудів. Це початок деградації не тільки священика, але й тих осіб, яких він провадить. Поза сумнівом, провід має полягати у безкорисливих засадах. Провідник мусить пам'ятати, що духовне зростання не вимірюється успіхами. Часом невдача може бути кориснішою, ніж очікуваний успіх. Тут останнє слово оцінки завжди залишається за Господом.

Неприпустимим у духовному проводі є також таке налаштування духовного отця, якщо він за присвяченій особі час очікує від неї «відпрацювання». «Я стільки часу потратив, щоб з вами поговорити, може, ви набрали б мені на комп'ютері доповідь на Собор чернецтва?» – про таку послугу може просити духовний отець своє чадо. Звичайно, що він може про це просити, але не в контексті духовної розмови як певну оплату за неї.

– **Психологізація духовного проводу.** Духовний отець хоче показати себе спеціалістом з психології. Він начитався різних теорій, і на них будує духовний провід. Він дає поради тільки і винятково з погляду психології. Такий підхід не можна назвати духовним проводом, а радше психологічною консультацією. Щоправда її набагато краще й ефективніше проведе фахівець-психолог, ніж духівник.

– **Втеча від труднощів.** Іноді проблеми духовних дітей так знеохочують наставника, що він готовий втекти світ за очі. «Як ви вже

мені всі набридли з вашими проблемами! Нічого і ніколи доброго не чую – лише проблеми», – такі думки можуть мучити отця. А духовні діти усюди шукають його, телефонують, пишуть. Іноді реакція отця може бути рішуча: «Не пиши, не телефонуй, дай мені спокій». Однак чи є інший вихід з таких ситуацій? Насамперед треба сказати, що у таких випадках є винний сам провідник, бо від самого початку проводу чітко не з'ясував усі «організаційні» питання. Наприклад, особа звикла щотижня мати духовну розмову з отцем, а тепер чомусь він утікає й ображається на неї, що вона зачасто приходиться до нього. Часом, незважаючи на те, що духовний отець переймається духовним життям своїх дітей, тільки-но з'являються труднощі (наприклад, період скрупульозності), він готовий «вмити руки», щоб не завдавати собі клопотів.

– **Виконання ролі «таксиста».** Духовний провідник бере на себе всю відповідальність за виховання учня. Він має відповіді на всі запитання своєї духовної дитини. Він виконує роль «таксиста». Такий провід призводить до повного узалежнення учня від вчителя. Іноді духовний отець настільки переймається проблемами своєї духовної дитини, що забуває про все на світі. Навіть те, що спасіння залежить від Господа, а не від нього.

– **Шукання духовних дітей.** Можуть траплятися й такі ситуації, в яких духовні розмови потрібні більше духівникові, ніж його духовним дітям. Щоб не було нудно «сидіти» в монастирі, щоб розвіятися, духовний отець вирушає для пошуку своїх чад.

– **Забуття про потребу особистого виховання і проводу.** Духовний отець, як дивно це не звучало б, є водночас духовною дитиною. Духовний провід потрібний на всіх етапах монашого життя. Яким досвідченим не був би духовний провідник, він має дбати про своє духовне життя. Слід пам'ятати також, що у духовному провіді не стільки є важливим знання, яке посідає провідник, скільки він сам.

– **Брак сміливості радитися.** У духівника виникає дуже багато питань щодо особистих проблем або проблем його духовних дітей, але він соромиться з кимось порадитися, щоб хтось не подумав, що він недосвідчений чи недосконалий. Це досить серйозна проблема, бо такий провідник незабаром закритється і навіть уникатиме

зустрічі з іншими отцями. Однак справді провідник зустрічає такі проблеми проваджених ним осіб, які сам не може розв'язати. У тому випадку, зберігаючи конфіденційність, корисно порадитися з більш досвідченою особою.

– **Проблема «духовного лікування» психічнохворих осіб.** Особливої уваги, на мою думку, заслуговує проблема духовного проваду осіб з психологічними і психічними проблемами. Зрозуміло, що хворих або осіб, які не здатні до кеновійного життя, не можна приймати до монастиря. Проте зустрічаються випадки, коли лікарі радять деяким своїм пацієнтам вступити до монастиря! Іноді навіть медики приходять до висновку про певні позитивні зміни у лікуванні тих хворих, які є членами монастиря. Однак щойно сказане жодним чином не може впливати на рішення про прийняття до монастиря хворої особи. Попри те стаються випадки, коли вже у монастирі особа захворіла або має психічні труднощі. Тоді таку особу не можна відкидати. Справа дуже непроста, бо зустрічаються дві крайнощі: або від такої особи всі відвертаються, і ніхто не хоче бути її духовним провідником, або духовний отець береться її самостійно «лікувати». Щодо першої крайності. У таких випадках поряд із турботою про відповідне медичне лікування з якнайбільшою увагою і розважливістю настоятель чи настоятелька мали би призначити чи закріпити за такою особою відповідного наставника. Щодо другої крайності. Жодним чином духівник не має права експериментувати на хворій особі, називаючи свою медицину духовним лікуванням. Часто це лікування зводиться до дивацьких, вигаданих і нехристиянських форм. Поза сумнівом, у таких випадках провідник має співпрацювати з лікарем. Одним із пріоритетних завдань духівника є знайти лікаря-християнина, фахівця, що є надзвичайно складно, проте можливо. Духовний провід таких осіб вимагає від духівника особливої обережності і щирої посвяти.

– **Вирізнєння між духовними дітьми.** Духовний наставник мусить однаково любити всіх тих осіб, яких провадить, і однаково до всіх ставитися, приділяючи кожній особі порівну часу і уваги. У випадку, коли та чи та особа потребує більше часу для духовної розмови, цього не треба робити при інших, які також чекають на

розмову. Не треба забувати, що ми всі люди, і не є позбавлені почуття заздрости, коли комусь отець відводить на розмову пів години, а комусь 5 хвилин. Це може викликати нездорову конкуренцію серед духовних чад.

3. Проблеми духовних дітей

Розгляньмо кілька проблем, які найбільш поширені у нашому чернецтві:

– **Проблема вибору провідника.** Пошук духовного провідника іноді триває довгі роки. Монах чи монахиня ніяк не може вирішити, кого вибрати. Кожен має свої критерії вибору. Існує незліченна кількість вимог, яким має відповідати духовний отець: і мудрий, і второпний, і богослов, і досвідчений... Дехто вибирає собі духовного отця, щоб і вищу освіту мав, і спортом займався! Голова може запаморочитися від усіх тих характеристик. Виникає просте запитання: «Де у нас існує такий монастир, у якому жили би такі монахи чи монахині, які відповідали б усім критеріям духовного провідника?» Маємо те, що маємо, або, вірніше, маємо те, що остаточно заслужили! Однак не можна сказати, що в такому разі взагалі треба відмовитися від провідника. Адже питання вибору залежить не тільки від його рівня духовності і здібностей, а насамперед від нашого бажання співпраці з Господом, який неодмінно подбає, щоб послати нам такого провідника, якого нам справді потрібно. Питання вибору провідника – це також справа нашої щирої і витривалої молитви.

– **Надмірна надія на духівника.** Монах чи монахиня не можуть забувати, що духовний отець не є всесильним. Іноді складається враження, що особа настільки покладається на наставника, що не уявляє свого життя і спасіння без нього. У кожному питанні, в кожній життєвій ситуації шукає поради, забуваючи, що має настоятеля, з яким ці питання мала б розв'язувати. До компетенції духовного отця належать питання духовні, а не, наприклад, якою фарбою пофарбувати паркан. Надмірна надія на духівника пізніше породжує перекладання на нього всієї відповідальності за духовне життя. В

особистих невдачах чи труднощах тоді звинувачують духовного отця, замість тверезо проаналізувати свої помилки.

– *Сприйняття духовного отця як батька.* Зустрічаються у нас і такі переконання, що провідник має стати як батько чи мати і має ставитися до учня чи учениці по-батьківськи. Проте насправді духовний отець – це не батько і не мати, і він не може ними бути. Сімейні взаємини не можуть бути стовідсотково перенесені на духовну площину. Існує велика різниця між стосунками батько (мати) – дитина і духовний отець – учень. Навіть якщо розглядати духовний провід як своєрідне духовне народження, то слід завважити, що духовне народження має інший сенс. У преп. Теодора Студита воно означає передавання старцем благодатних дарів своєму учневі. Духовний отець, посідаючи такі дари, яких учень не має, намагається їх йому передати. Древня чернеча традиція виразно наголошувала на тому, щоб чітко розділяти духовне і тілесне батьківство. Духовний отець виступає як поручитель, а не як батько чи мати.

– *Духовна розмова як можливість поскаржитися.* При такому розумінні духовного проводу особа шукає провідника з метою перекладання на нього своїх негативних емоцій, переживань чи просто, щоб мати товариша, якому можна завжди зателефонувати і поскаржитися на «тяжке» життя. Якщо духовний отець вчасно цього не завважить і відповідно не спрямує таку особу на правильне розуміння духовної розмови, то така особа щоразу більше вимагатиме до себе уваги, скаржитиметься, що й духовний отець її не розуміє до кінця, що вона почувається дуже самотньою, що вона дуже очікувала допомоги від отця, але не отримала її. Такі особи стають дуже заздрісними, коли бачать, що їх наставник розмовляє з іншими. Тоді їм здається, що він зрадив, що нехтує їхні болі і переживання, натомість інших розуміє краще, більше приділяє їм уваги. Отже, ця проблема полягає не в тому, що духовний отець їх зрадив чи став до них байдужим, а в тому, що вони мали помилкові очікування від духовного проводу, духовного отця вони потребували винятково з «корисливою» метою, навіть якщо вона мала духовний характер. У такому випадку особі не тільки необхідно змінити своє бачання духовного проводу, а потрібно змінити духовного отця.

– **Прив’язаність.** Про цю проблему ми вже згадували. Однак ми розглядали її з позиції духівника. Тепер натомість розглянемо її з позиції провадженої ним особи. Цілком зрозуміло і природно, що довголітнє служіння духовного отця для своєї духовної дитини породжує між ними доволі міцний емоційний і духовний зв’язок. По-людськи особи звикають одна до одної. Іноді переведення одного з них до іншого монастиря сприймається як справжня трагедія для духовного чада. Щоб цього не сталося, проваджена особа має бути постійно свідомою присутності Господа як єдиного вчителя і її єдиного провідника. Роль духівника є важлива, але не найважливіша в дорозі до Господа. Якщо монах чи монахиня є свідомі цього, тоді немає жодної небезпеки прив’язаності. Прив’язаність до духівника є одним з найнебезпечніших явищ духовного життя, яке може мати різноманітні негативні наслідки для обох боків. У випадку сильної прив’язаності не завжди буде доброю розв’язкою зміна провідника. Вона може навіть ще більше поглиблювати проблему. Радше потрібно спільними зусиллями духівника і провадженої ним особи намагатися її поборювати.

У наших теперішніх монастирях справа духовного проводу щойно проходить етап становлення. Слід завважити багато позитивних рис у її розвитку, як також велику гаму різноманітності підходів. Духівники виховуються на різних концепціях духовного проводу. Поза сумнівом, хотілось би, щоб ми більше зверталися до наших рідних традицій духівництва, зокрема древньоруських. Усебічної підтримки й уваги заслуговує розвиток духовного наставництва серед жіночого чернецтва. Вважаю також, що корисним і збагачуючим для нас було б пізнання і вивчення досвіду духовного проводу у сучасних православних та латинських монастирях. Проте шкідливим було б безкритичне копіювання чужих практик, занедаючи свої рідні і перевірені досвідом традиції. Справою найбільшої ваги вважаю правильне розуміння мети духовного проводу. Якщо духовний провід – це засіб, спосіб чи певний метод монастирського виховання, успішного формування чернечої особистості то, що ми розуміємо під успішним формуванням монаха і монахині? Здається,

що сформований монах чи монахиня – це особа, яка в монастирі сповнює своє покликання до святости, яка в чернечому одязі почуває себе щасливою остаточно, яка в монастирі осягає своє спасіння і служить спасінню ближніх. При такому розумінні мети духовного проводу ми відкриваємо його надзвичайно важливе значення, навіть як невід’ємного елементу монашого виховання, без якого воно приречене на невдачі. Адже духовний провід служить розвитку стосунків з Господом як духовного учня, так і духовного отця. За такого підходу до справи мусимо обов’язково брати до уваги три дійові особи в такому порядку: учень – духовний отець – Господь. Пунктом виходу завжди мусить бути конкретна, жива людина, член конкретної спільноти, конкретного теперішнього часу. Про духовний провід неможливо говорити теоретично чи в загальному. Це дуже конкретна справа, яка торкається трьох осіб. Її успіх залежить від співдії всіх трьох. Незважаючи на всі труднощі, які зустрічаємо в наших монастирях, не знеохочуймося, але за заступництвом і молитвами Пресвятої Богородиці з надією уповаймо на Господа, нашого Вчителя, Наставника і Спасителя, який допомагатиме їх долати.

Використана література

Джерела

1. II Ватиканський Собор, Декрет про пристосоване оновлення чернечого життя *Досконалої любови (Perfectae caritatis)*, 18 // Документи II Ватиканського Собору, Львів: Свічадо, 1996.
2. *Direttive sulla formazione negli Istituti Religiosi Potissimum Istituti-oni*, Città del Vaticano 1990.
3. *Материалы для истории древне-русской покаянной дисциплины (Тексты и заметки)* / Сост. Смирнов С., Москва, 1912.

Опрацювання

1. Аранц М. *Путь покаяния. Таинство покаяния в Византийской традиции*. Рим, 1999.
2. Barry W. A., Connolly W. J., *Kierownictwo duchowe w praktyce* / tłum. z angel. P. Samarek, J. Oniszczyk, Kraków 1992.

3. Grün A. *Droga pustyni*, Kraków 1992.
4. Смирнов С. *Древне-русский духовник*, Москва, 1913.
5. Смирнов С. *Духовный отец в древней Восточной Церкви*, Сергиев Посад, 1914.

Summary of the report of Hieromonk Teodor Martyniuk, Studite

*THE SIGNIFICANCE AND PROBLEM OF SPIRITUAL DIRECTION
IN THE FORMATION OF MONKS AND NUNS*

Spiritual direction is important at all stages of religious training, for on it depends not only the growth of a separate person, but of the whole community. It deepens the connection with the Lord of the spiritual disciple and also of the spiritual father. However, in various stages of spiritual direction, the director and his spiritual child can succumb to various dangers which will ruin the essence of their relations.

The spiritual director above all should take care that he does not bind the disciple to himself. He also should not encourage familiarity, accept gifts from his disciples, or differentiate among his spiritual children. Relations between the spiritual director and the spiritual child should always happen in an unforced atmosphere, and so an authoritarian approach, which the Church has never approved, should be absent from them.

The spiritual director should never deepen a conflict between the spiritual child and his superior. On the contrary, he should remove any tension that is harming the religious community. If the spiritual director has friendly relations with the superior of the monastery, he should not publicize this, so that this does not become an impediment to openness with his spiritual children.

The spiritual director should not place his hope on his own abilities, for the salvation of the disciple depends on the Lord and not on his wise advice. In this way, it is always necessary to pray for the spiritual child, but if it is difficult for the spiritual director to solve some problem of the disciple, it is worth turning for advice to someone with experience.

Those who are looking for a spiritual director often have unrealistic criteria which their director should meet, forgetting that spiritual growth depends above all on our desire to work together with the Lord. The monk or nun has to remember that the spiritual father is not almighty, so one

should not place all responsibility for one's spiritual life on him. So in failures one should soberly analyze one's own mistakes. It is also not useful to convey all one's negative emotions to the spiritual director during the time designated for direction.

To solve similar problems that arise in spiritual direction, it would be good to turn to native traditions of spiritual direction, particular those of old Rus. And, no less, one should also study the experience of spiritual direction in modern Orthodox and Latin monasteries, while avoiding an ungrounded copying of foreign practices.

ЗМІСТ

Переднє слово	5
<i>Єрм. Мартин Хабурський, ЧСВВ</i>	
Цілісність формаційного процесу	9
<i>Отець доктор Мечислав Кожух, ТП</i>	
Роль настоятелів у створенні формаційних процесів	25
<i>O. dr Mieczysław Kożuch, SJ, Stara Wieś, Polska</i>	
Rola przełożonego w kształtowaniu procesów formacyjnych	35
<i>Сестра Марта Козак, СНДМ</i>	
Роль настоятельки у формаційному процесі (<i>Сповідповідь</i>)	45
<i>Єрм. Венедикт Алексійчук, студит</i>	
Завдання настоятеля у формаційному процесі (<i>Сповідповідь</i>) ...	51
<i>Сестра Маркіяна Василюшин, Згромадження св. Йосипа ОПДМ</i>	
Роль настоятеля у формаційному процесі (<i>Сповідповідь</i>)	54
<i>Брат Севастіян Бондаренко, ЧСВВ</i>	
Роль настоятеля у формаційному процесі (<i>Сповідповідь</i>)	59
<i>Єрм. Андрій Платош, СДБ</i>	
Роль форматора у формаційному процесі	62
<i>Сестра Олена Мацько, ЗСМСВ</i>	
Роль форматора у формаційному процесі (<i>Сповідповідь</i>)	79
<i>Сестра Наталія Мельник, ЗСПР</i>	
Роль спільноти у формаційному процесі	83
<i>Єрм. Володимир Груца, ЧНІ</i>	
Роль спільноти у формаційному процесі: позитивні елементи та труднощі (<i>Сповідповідь</i>)	96
<i>Єрм. Маріян Голомб, OFMConv</i>	
Особиста відповідальність вихованця за покликання	98
<i>O. dr Marian Gołąb OFMConv, Kraków, Polska</i>	
Osobista odpowiedzialność wychowanka za powołanie	120
<i>Сестра Мирослава Яхимець, СНДМ</i>	
Особиста відповідальність вихованця за власне покликання ...	142
<i>Єрм. Теодор Мартинюк, студит</i>	
Значення і проблеми духовного проводу у формуванні монахів і монахинь	148

<i>Сестра Клара Коссак, ЗСПР</i>	
Роль духовного проводу у формуванні монаха та монахині (<i>Сповідовідь</i>)	165
<i>Єрм. Петро Баран, ЧНІ</i>	
Роль духовного проводу у формуванні монаха та монахині (<i>Сповідовідь</i>)	171
Підсумки II сесії Собору монашества УГКЦ «Покликання і формація» (4–8 вересня 2006 р. Б.)	174
<i>Єпископ Ярослав Приріз</i>	
Представлення Заключного документу I сесії Собору монашества УГКЦ	178
Підсумки Конференції монашества УГКЦ «Покликання і формація»	186

Науково-популярне видання

Преображення у Господі

Матеріали II сесії Собору монашества УГКЦ

Літературний редактор

Мирослава Лемик

Богословський редактор

Олександра Угрин

Художній редактор

Мар'яна Пелех

Верстка

Юрій Пелех

Підписано до друку 28.01.07. Формат 60x84/16.

Папір офс. Офс. друк. Ум.-друк. арк. 11,2.

Ум. фарбовідб. 11,6. Обл.-вид. арк. 5,8.

Видавництво «Свічадо»

79008, м. Львів, а/с 808, вул. Винниченка, 22.

Тел.: (0322) 74-23-09, тел./факс: (032) 297-16-33

e-mail: post@svichado.com, url: www.svichado.com